

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 16 (Haziran/June 2024), s. 771-774.
Geliş Tarihi-Received: 17.05.2024
Kabul Tarihi-Accepted: 08.06.2024
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1485981

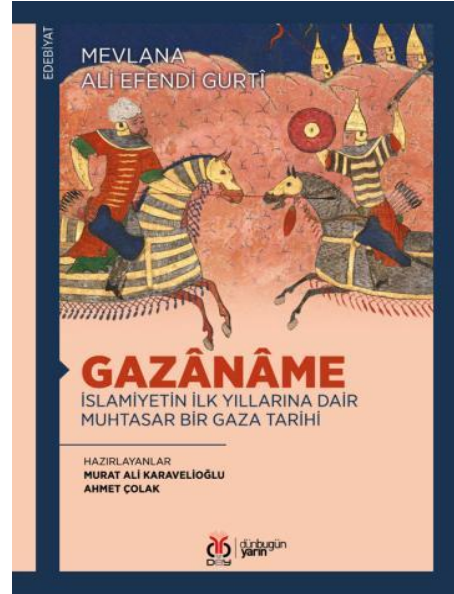
Karavelioğlu, Murat Ali & Çolak, Ahmet (2023). *Gazânâme-İslamiyetin İlk Yıllarına Dair Muhtasar Bir Gaza Tarihi*. İstanbul: DBY Yayınları. 397 s. ISBN: 978-625-6769-32-8.

Şebnem Şerife ŞAHİNKAYA*

Gazâ Arapçada “cege gitmek, savaş, cenk, cihad” anlamlarına gelmektedir. Din uğruna yapılan savaş demektir. Türk edebiyatında bu tür eserler gazânâme ya da gazavâtnâme adı altında toplanmaktadır (Levend, 1956, s. 1).

Bu çalışmada tanıtılacak olan “*Gazânâme*” adlı eser, Mevlana Ali Efendi Gurtî tarafından yazılmıştır. Hayatı hakkında kaynaklarda oldukça az bilgi bulunan Mevlana Ali Efendi Gurtî, 16. yüzyılda yaşamıştır. Amasya Sultan Bayezid Medresesi’nde müderris olarak görev yaptığı kendisiyle ilgili bilgiler arasındadır. Müellif, Hz. Peygamber ve ashabının gazâlarını içeren “*Gazânâme*” adlı eserini azledildiği medrese görevine geri dönmesini sağlayan Hızır Paşa’ya teşekkür mahiyetinde, bir minnet borcu olarak kaleme almıştır (s. 55). Söz konusu eserin neşri, 2023 yılında sayın Prof. Dr. Murat Ali Karavelioğlu ve Dr. Ahmet Çolak tarafından “*Gazânâme - İslamiyetin İlk Yıllarına Dair Muhtasar Bir Gaza Tarihi*” adıyla DBY Yayınları arasında yayımlanarak kültür ve edebiyat tarihine kazandırılmıştır. “*Gazânâme*”, gazânın dinimizdeki ve örfümüzdeki yerini tespit eden ve özellikle İslam’ın ilk senelerindeki gazâlardan kesitlerin paylaşıldığı önemli bir eserdir.

Çalışma, “Sunuş”, “Giriş ve Değerlendirme”, “*Gazânâme*’nin Nüsha Tavsifi”, “*Kitâbü Gazânâme*”, “Sözlük”, “Metnin Dizini”, “Kaynakça” ve “Tıpkıbasım” bölümlerini ihtiva etmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Nevşehir/Türkiye, e-posta: serifeordek@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7909-3398.

“Sunuş” bölümüne, gazânâmelerin yazımını ortaya çıkaran hadiseler ve yazılış sebepleri anlatılarak giriş yapılmıştır. Çalışmaya konu olan “Gazânâme” adlı eserin, Osmanlı döneminde Hz. Peygamber ve ashabının gazâları hakkında yazılan az sayıdaki eserlerden biri olduğu vurgulanmıştır. Ardından eserin bölümleri, dil ve üslubu, muhtevası hakkında kısaca bilgi verilmiştir (s. 11-14).

“Giriş ve Değerlendirme” bölümünde, 10 alt başlık bulunmaktadır. İlk 5 alt başlıkta, gazâ, gazavâtname yazıcılığı, gazavâtname kaynakları, gazavâtname, fetihname ve zafername gibi türler arasındaki ilişkiler üzerinde durulmuştur (s. 15-28). Eserin devamında ise Türk edebiyatında gazavâtname yazıcılığına değinilmiş olup manzum, mensur fark etmeksizin gazavâtname türünün çerçeve planına yer verilmiştir (s. 34). Ayrıca bu başlık altında edebiyatımızdaki gazavâtname örnekleri ve içerikleri hakkında da bilgi verilerek padişahların saltanat dönemlerine göre gazavâtname sıralanmıştır (s. 38-48). Bu tasniften yola çıkarak en çok eserin Kanuni Sultan Süleyman döneminde kaleme alındığını söylemek mümkündür.

Bunların dışında Türk edebiyatında, Hz. Peygamber’in gazâlarını anlatan örnekler de mevcuttur. Fakat siyerleri ayrı tutacak olursak sayılarının oldukça az olduğu göze çarpmaktadır. Hz. Peygamber’in, Hz. Ali’nin ve ünlü komutanların gazâları ile ilgili eserlerden örneklere ve içeriğiyle ilgili bilgilere de eserin bu bölümünde yer verilmiştir (s. 49). Bu bölümde Prof. Dr. Murat Ali Karavelioğlu ve Dr. Ahmet Çolak gazavâtname türünün öneminden ve içeriğinden şu ifadelerle bahsetmektedir:

“Gazavâtname türünün klasik Türk edebiyatı içinde bir tür olmalarının yanı sıra tarihi vesika değeri taşımaları, edebiyat tarihi çalışmaları kadar Türk tarihi araştırmaları açısından da çok önemlidir. Ancak bu eserler, daima ordunun zaferle çıktığı savaş, kazandığı fetih ya da başarı elde ettiği seferler üzerine kaleme alınmıştır. Bu nedenle gazavâtname türünün, devletin aleyhinde sonuçlanan savaşlara ya da seferlere kaynaklık etmesinin beklenmesi pek doğru olmaz. Bu eserleri yazan müelliflerin çoğu, bizzat katıldıkları savaş veya seferleri anlatan eserler yazmışlardır. Dolayısıyla nakledilen eserlerdeki detaylı anlatımlar, hadiselerin en doğru biçimde kaydedilmesi açısından önem taşır.” (s. 48).

“Giriş ve Değerlendirme” bölümünün 6. alt başlığında müellif hakkında bilgi verilmektedir. Bu başlıkta, Amasya Sultan Bayezid Medresesi’nde görev yapmış ve 16. yüzyılda yaşamış olan Mevlana Ali Efendi Gurtî’nin hayatıyla ilgili bilgilerin oldukça az olduğunu ve müellifin hayatı ile ilgili bilgilere büyük oranda “Gazânâme” adını verdiği eserinden yola çıkarak ulaşıldığını öğreniyoruz. Bu nedenle “Gazânâme”nin yayımlanmış olması müellifin hayatı hakkındaki bilgilerin derlenmesi açısından da büyük önem arz etmektedir (s. 55-56).

Müstensih hakkında bilgiye yer verilen 7. alt başlıkta, yazma metnin 114b numaralı sayfasında yer alan kayıttan yola çıkarak eserin müstensihinin Ali b. Muhammed eş-Şehîr bî-Ağazade olduğu bilgisi verilmiştir. 1640 tarihinde istinsah edilen eserin, müstensihi ile ilgili ferağ kaydı şu şekilde belirtilmiştir:

“Vaka’al-ferâgu ‘an tenmîk hâzihî’n-nüşati’s-şerifeti’l-latîfetihi Gazânâme fî evâhiri Ramazânî’l-mübârek sene hamsîn ve elfe ‘an yedâ fakri ‘ibâdillâhî’s-Samed ‘Alî bin Muhammed eş-şehîr bi-Agazâde lehümü’l-hüsna ve ziyâde sâmi’ine ve kâri’ine [ve] kâtibîn.” (s. 57).

“Tunus Milli Kütüphanesi’ndeki Türkçe El Yazmalarına Dair” adlı 8. alt başlıkta ise Türk kültür tarihinin kaynak eserlerinden olan pek çok el yazmasının bu kütüphanede muhafaza edildiğinden, kütüphanedeki Türkçe eserlerin sayısından ve konularından, söz konusu eserler üzerine yapılan katalog çalışmalarından söz edilmiştir. Ayrıca “Gazânâme” adlı eserin Tunus yazmaları arasında yer aldığından bahsedilmiştir (s. 59-61).

“Gazânâme’ye Dair” adlı 9. alt başlıkta eserin, Mevlana Ali Efendi Gurtî tarafından kaleme alındığı ve 998 / 1589-90 yılında telif edildiğinden söz edilmiş, eser hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir (s. 61-69). Eseri yayıma hazırlayanlar, eser hakkında şunları söylemektedir:

“Gazânâme, gaza ile ilgili diğer eserlerden farklı olarak belirli bir savaşı ya da zaferi değil bizzat gazanın kendisini ve mahiyetini konu edinir. Adeta gazanın bir felsefesini verir, dinde ve örfteki yerini tespiti çalışır.” (s. 61).

“Klasik eserlerin tertip usulüne uygun bir şekilde hamdele ve salvele ile başlayan eser, devrin hükümdarı Sultan 3. Murad methiyesiyle devam eder. Ardından eserin sebep-i telifine geçilir ve bu kısımda müellif, kendi hayatından kesit sunar. Müellif, Amasya’da bulunan Sultan Bayezid Medresesi’nde müderris iken azledilmiş olduğunu dile getirdikten sonra o sıralarda şehre gelen Hızır Paşa’nın kendisine iltifat ettiğini, elinden tuttuğunu ve medresedeki görevine iadesini sağladığını söyler. İşte Gazânâme, bu iyiliğin bir karşılığı ve bir minnet borcu olarak kaleme alınmış, adı geçen vezire takdim edilmiştir.” (s. 61).

“Eser, bir mukaddime, bab adı verilen üç bölüm ve bir hatimedden ibarettir. (...) Mukaddime, Allah yolunda cihat etmenin ne demek olduğu ve cihadın kaideleri hakkındadır. Birinci bab, cihadın vücutu ya da farziyeti; ikinci bab, kâfirleri ve din düşmanlarını katletmek ve şehit olmak; üçüncü bab, gaza etmek, kuşatmaya katılmak, gaza hususunda gayretle çalışmak ve gazadan kaçmak gibi hususlara dairdir. Her bölümde, konuya uygun kıssa ve hikâyeler anlatılır; sorular sorulur, cevaplar verilir. Hatime ise mücahidlerin vasıflarını konu edinmektedir. Eserde, nükte ve lâtifelere, mutayebelere, tarihi hadise ve efsanelere geniş yer verilmiş; Osmanlı tarihine dair bazı geçmiş olaylara da değinilmiştir.” (s. 63-64).

“Gazânâme’nin Dil ve Üslup Özelliklerine Dair” adlı son alt başlıkta ise ilk olarak eserin, Türkçe kelime hazinesi bakımından dikkat çeken bir zenginliğe sahip olduğu vurgulanmış ve bu tespiti destekleyen çok sayıda örnek verilmiştir (s. 69-73). Eserin tamamında görülen secili cümle yapılarının ve Arapça, Farsça, Türkçe manzumelerin varlığı, konuya uygun ayet, hadis ve kelâm-ı kibarların bulunması “Gazânâme”yi sanatsal, estetik ve akıcı bir üslupla okuyucunun karşısına çıkarmaktadır.

“Gazânâme’nin Nüsha Tavsifi” adlı başlıkta Tunus Milli Kütüphanesi’nde, 9595 numarada kayıtlı olan ve 114 varaktan oluşan “Kitâbü Gazânâme”nin künyesine yer verilerek nüshanın tanıtımı amaçlanmıştır (s. 74).

“Kitâbü Gazânâme” adlı bölümde ise eserin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Bu bölümde, dipnotlarda ayet, hadis ve diğer Arapça, Farsça ibarelerin tercümelerinin verilmiş olması okuyucuya ve araştırmacılara büyük kolaylık sağlamaktadır (s. 75-262). Bu bölümün ardından, “Sözlük” (s. 263-268), “Metnin Dizini” (s. 269-276) “Kaynakça” (s. 277-281) ve “Tıpkıbasım” (s. 283-398) başlıklarıyla birlikte çalışma tamamlanmıştır. Eserin “Tıpkıbasım”ının verilmesi, okuyucu tarafından el yazma metnin, der-kenâr notlarının görülmesi ve istifade edilmesi açısından oldukça önemlidir.

Sonuç olarak büyük bir emeğin ürünü olan “Gazânâme - İslamiyetin İlk Yıllarına Dair Muhtasar Bir Gaza Tarihi” adlı çalışma gerek metin neşri gerek inceleme bölümleriyle alana katkı sunan ve dikkat çeken bir çalışmadır. Aynı zamanda biyografisi tamamlanmamış bir müellifin hayatına dair önemli bilgilerin ortaya çıkmasına da vesile olmuştur. Eserin bilhassa Türk dili tarihi açısından zengin malzeme sunan yönü dil araştırmaları açısından da önem arz etmektedir. Bu eseri okuyucuyla buluşturan ve Türk edebiyatı tarihine kazandıran Prof. Dr. Murat Ali Karavelioğlu’na ve Dr. Ahmet Çolak’a teşekkürlerimizi sunarız.

Kaynakça

Karavelioğlu, M. A. & olak, A. (2023). *Gazânâme-İslamiyetin İlk Yıllarına Dair Muhtasar Bir Gaza Tarihi*. İstanbul: DBY Yay.

Levend, A. S. (1956). *Gazavât-nâmeler ve Mihalođlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.